

ԽՄԲԸԳՐԱԿԱՆ

ՅԻՍՆԱՄԵԱԿ ՄԱՀՈՒԱՆ Տ. Տ. ԽՈՐԷՆ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

Մարդեր կան, որոնք թէև ոչ մեծ ու բացառիկ կարողութեանց տէր, այնուհանդերձ իրենց ժողովուրդի պատմութեան բախտորոշ ու՝ ճգնաժամային հանգրուաններէն մէկուն կանչուած են առաջնորդող ու պատասխանատու դիրքերու, իրենց խոհեմութեամբն ու արթնամտութեամբը փրկելով իրենց խնամքին ու հոգատարութեանը վստահուած զանգուածները ստոյգ ու վերահաս վտանգներէ, վերապահելով իրենց համար լուսաւոր ու պատուաբեր յիշատակ մը պատմական տարեգրութեանց մէջ:

Կը խորհինք թէ ոչ ոք պիտի ուզէր համակարծիք չըլլալ մեզի, երբ այս կարգի երախտաւորներու շարքին ուզենք դասել Տ. խորէն Արքեպս. Մուրատ-բէգեանը, որ 1932ի աշնան կոչուեցաւ յաջորդելու Տ. Տ. Գէորգ Ե. Վշտակիր Կաթողիկոսին և որ խորհրդաւոր պայմաններու տակ բաժնուեցաւ մեր վշտալի աշխարհէն 1938ի Ապրիլի 10ին, Մաղկազարդի առաւօտուն:

Շրջանը, ուր զահակալեց Երանաշնորհ Հայրապետը, իր մէջ ունի ամենէն մութ ու անդոհալի տարիները մեր դարուն (ի բաց առեալ անշուշտ զոյգ աշխարհամարտերու օրերուն զուամրովը զոյացած տասը տարիները. վերջին տասնամեակը դուրս է տակաւին մեր հասողութենէն), Եւրոպայի սրտին վրայ Նացիզմը սկսած էր իր թունաժէտ սլաքները արձակել ու Գերմանիա՝ իր տիրակալական ակորժակները արտայայտել իր հարաւային ու արևելեան դրացիներուն դէմ: Անդին, նոյն աշխարհամասի հարաւ-արևմտեան ծայրամասի թերակղզիի տարածքին, Զօր. Ֆրանքոյի ուժովը ամրացնելու համար շղթայազերծուած էին ազգամիջեան, եղբայրասպան կռիւներ: Հոս, Սուրբ Երկրին մէջ, Արաբներ, զործագուելով և հարեկուսներով, ապստամբութեան դրօշը պարզած էին Անդլիական Հոգատար իշխանութեան դէմ և Իսահակի ու Իսմայէլի թուհորդները իրենց ոտքերը երկրի սրբազան հողին աւելի ամուր կապելու համար սպառնական նայուածքներ կը նետէին իրարու: Աւելի վար, ՎՍԽ աշխարհամասի մէջ, Մուսոլինիէն հրահանգուած Իտալական ուժերը՝ կը յառաջանային Եթովպիոյ խորերը: Հանդարտ չէր նաև կացութիւնը Մայրազոյն Արևելքի: Այս բոլորէն զատ, ընդհանուր Գրիստոնէութիւնն ալ կը կրէր մեծ հարուած մը երբ, Վեհափառին վախճանումէն միայն երկու օրեր առաջ, 1927ի Պաղեստինի մեծ երկրաշարժին հետևանքով Ս. Յարութեան համաքրիստոնէական Տաճարը խախտած իր կառոյցը նորոգութեան ենթարկելու համար կը փակէր իր դռները Բրիտանական իշխանութեան հրահանգով:

Թիշեալ բոլոր ցաւալի ու վտանգալի երևոյթները կը նսեմանան սակայն երբ բաղդատութեան դրուին այն անաւոր ու ամօթալի ողբերգութեան հետ որ կը բեմադրուէր ճերկաթէ վարագոյրձի ետին ուր արիւնարբու, ճիւղաղ բռնակալ մը, Շահ-Աբբասի ու ձէնկիդ Խանի դարերը յիշեցնող, իր համհարգներով,

դէպի Սիպերիոյ սառնամանիքները կը քշէր Աստուծոյ արդար արեւին տակ իբր մօրդ ապրելու արդար իր իրաւունքին տիրանալու համար ձայն — ու նոյնիսկ շշուկ — բարձրացնող իր հպատակները:

Անմարդկային ու անտանելի այս պայմաններէն ամենէն աւելի տուժողը պիտի ըլլար անտարակոյս Հայ ժողովուրդը, ըլլալուն համար Հանրապետութիւնը գոյաւորող միւս բոլոր ուղիներէն ամենէն աւելի անիրաւութեամբ ու ազատատենչը միանգամայն:

Ձենք ուղիներ հոս փակագիծ մը բռնալ, վերլուծելու հոգեբանական յատակը այս երևոյթին: Կը բաւականանք կրկնելով հանրածանօթ այն ճշմարտութիւնը թէ մենք բռնի մը արժէքը կը գնահատենք զայն կորսնցնելէ ետք:

Երեսունական թուականներու պատկերը աւելի կը յստականայ — խաւարածին դէպքերու ու երևոյթներու սփռած լոյսը մէկն է կեանքի փառաօճիքը իրողութիւններէն — երբ նկատի առնենք թէ քսանամեակէ մը ի վեր փակուած էր Հոգեւոր ճեմարանը ու լռած՝ Պաշտօնաթերթը Մայր Աթոռոյ: Մեր ազգային գոյութեան հիմքերու ցնցումին յաջորդած էր ցնցումը մեր հաւատքի՝ հիմքերուն, ինչ որ մեր համայնական կեանքը կը դարձնէր աւելի ևս տաժանակիր ու փորձանաբեր: Ժամանակի հոլովոյթով, հին սերունդը պիտի անցնէր կեանքի միւս ափին, առանց որ թարմ ու զործունեայ ուժեր հասնէին նօսրացած շարքերը խտացնելու:

Պատահական չէ որ մեր բովանդակ պատմութեան ընթացքին, մեզ ընկճել փորձող ոսոխները ամենէն առաջ իրենց սլաքները ուղղած են մեր հոգիի ու հաւատքի բերդին: Նոյնն է պատկերը Աւարայիէն մինչև Սարտարապատ ու մինչև մեր օրերը: Բայց այդ բերդը մնաց ամուր ու անառիկ: Ու իրողութիւնը չէր կրնար ըլլալ տարբեր ժողովուրդի մը համար, որ ունէր լրիւ զիտակցութիւնը Գրիստոսապատգամ ճշմարտութեան թէ «Հոգի առաւել է քան զմարմին»:

Սխալած չէր Նոր Աշխարհի մեծ տեսաբանը, երբ քսաներորդ դարը բարացուցող երկու մեծագոյն երևոյթները կ'ընդունէր Իսրայէլի ժողովուրդին իր պապենական հայրենիքը վերադարձն ու մօտ 2000 տարիներէ ի վեր իր կորուսած պետականութեան վերահաստատումը և 1917ի Ռուսական Յեղափոխութեան հետևանքով իր բարեպաշտութեամբը համբաւուած մեծաթիւ ժողովուրդի մը հայրենիքէն ներս քրիստոնէական հաւատքն ու բարոյականը նիւթապաշտ ու հսկակրօն վարչաձևի մը տակ ճնշելու արտուժ իրողութիւնը: Արդարև, Գրիստոնէութիւնը Գ. Գառու սկիզբը արձանագրած իր յաղթանակէն ասդին չէր կրած այսքան մեծ հարուած ընթերցին թշնամիներէն: Ու մտածել որ Բ. Համաշխարհային Պատերազմը չաւարտած, մութ այդ ամպը սուրաց դէպի արևմուտք, իր սեւաթոյր քօղին տակ առնելով ևս Արևելեան Եւրոպան, երկու Կաթողիկէ երկիրներով: Իսկ Օրթոտոքս երկիրներէն միայն փոքրիկն Ելլադան էր (Յունաստանը), որ յաջողեցաւ դուրս մնալ Կարմիր Դժոխի ճնշումէն, այն ալ ահագին զոհողութիւններու զինով:

Պատկերը նոյնը չէ անշուշտ այսօր: Մեծ և շրջադարձային փոփոխութիւններ կատարուած են ինչպէս կեանքի այլ մարդերու՝ այնպէս ալ կրօնական մարդին մէջ: Բայց ճամբուն դժուար կէտը դեռ կը մնայ մեր առջև:

«ՄԵՄԱՑՈՒՍՑԷ»

Ս. Կոյա Մարիամ Աստուածածնի իր զարմուկիին՝ Եղիստերի թի այցելութեան առիթով արտասանած գոհար աղօթքը, որ կը սկսի մեր յօգուածին իրեն խորագիր ընարած չափերտեալ բարոյական Magnificat (բառին Լատիներէն թարգմանութիւնը) անունով ծանօթ է արեւմտեան աշխարհին, ամենէն շատ սիրուած ու կրկնուած աղօթքներէն է Հռովմէական Եկեղեցիին: Պախ և ուրիշ մեծահամբաւ երգահաններ անոր վսեմաշունչ բառերը տաղաւարած են հոգեհմայ ու բարձրարուեստ երաժշտութեամբ: Իսկ Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ, աղօթքը բացառ բառով կ'իմացուի ուրոյն բաժանմունքներէն մին մեր առաւօտեան ժամերգութեան — Տիրամօր ձօնուած բաժինը անշուշտ: Աղօթքն ալ իր ամբողջութեանը մէջ, փոխառացութեան ձեռն տակ, տեղ է գրաւած մեր Հայագոտեան ժամերգութեան մուտքին արտասանուած ճեկեցեղձով սկսող սաղմոսաշարքի վերջնամասին:

Վսեմ աշտ աղօթքի վերլուծումէն աւելի, մեր նպատակն է հոռ շնչաւ գնել երկրորդ պարբերութեան «Աստուհետե երանեսցեն ինձ ամենայն ազգք» բառերուն վրայ, որոնք հոգեկան վերացումի մէկ պահուն, Ս. Հոգիի ներգործութեամբ և մարդարեական հզօր յայտնատեսութեամբ արտաբերուեցոյն Սրբուկիին մաքրաշնորհ շրթներէն:

Ոչ մէկ քրիստոնեայ անհատ, որ ունի մաքուր ու ողջամիտ գաղափարներն ու աներբ հաւատք Աւետարանական հաստատուններու մասին, կրնայ երկբայիլ Տիրամօր վերոյիշեալ բացականչութեան իրաւոյցութեան մասին: Ան հղաւ ու պիտի շարունակէ մնալ մեղքի տիրակալութենէն աննուաճ գերագոյն երանելին իգական սեռին՝ բոլոր ուղղադաւան քրիստոնեաներուն համար:

Ի՞նչ բոռ գտնել ուրեմն որակելու համար քրիստոնէութիւնը իրեն դիմակ հագած, Քրիստոնէութեան Մայր Մատեն իրենք զիրենք ցաւագինօրէն անջատած ու հեռացած հատուածներուն, որոնք առ ոչինչ կը համարեն վերոյիշեալ արտայայտութիւնը Տիրամօր, առնուած Ղուկասու տետարանէն, հակառակ իրենց սոսնձալուն թէ լիովին կ'ընդունին Ս. Գրքի ճամբով մեղի եկած ճշմարտութիւնները և ոչինչ կ'ընդունին անկէ դուրս:

Աղօթքի վերջին մասին մէջ, Ս. Աստուածածինը — նորադանդները կը գոյթակղին այս որակումէն — մեր մաքին առջնէն տողանցել կու տայ զոչգ դասակարգերը մարդկութեան, հակոտնեայ իրենց նկարագրով ու աշխարհայեալեցեղով, տակի պարզ խօսելով՝ չարերն ու բարիները, իրենց մասնայատուկ չերաւարումներով, առաջիններուն վերապահուած պատիժին ու միւսներուն վիճակուելիք վարձատրութեան նախատեսութեամբ, ինչ որ գերագոյն գրաւականն է Աստուծոյ արդարութեան:

ԳԵՈՐԳ Ս. ՃԻՆԻՎԻԶԵԱՆ

Ընթերցողը նկատեց անշուշտ թէ չտուինք կենսագրականը Երանանորհ Հայրապետին (ծնած է 1873ին): Չտուինք ալ մանրամասնութիւններ իր կեանքէն (իր գահակալութեան շրջանին — 1935 — նշուեցաւ Ս. Գրքի Հայերէն թարգմանութեան 1500 ամեայ Յոբելեանը): Բայց տուինք, խոր ու խիտ գիծերով, կացութիւնն ու պայմանները, այլ խօսքով՝ մթնոլորտը իր օրերուն: Ու այսքանը կը նկատենք բաւական: Վսեմի տուեալ պայմաններուն տակ ղեկը ձեռք առնելն ու ազգային նաւը խուժելն ու խարակներէ ապահով անշեղ ու անսայթաք առաջնորդելը հերոսական դործ է ինքնին, վեր ամէն անհատանքէ:

Գ. Ճ.